

Мателешко Ю.П.

ORCID 0000-0001-5327-8354

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ключові слова: «м'яка сила», Китай, мова, культура, освіта.

«М'яка сила» в останні десятиліття є невід'ємною складовою зовнішньо-політичної діяльності багатьох держав. Маючи різноманітний інструментарій, «soft power» в якості одних з найбільш ефективних засобів досягнення поставлених цілей використовує мову, освіту та культуру. Не володіючи, на відміну від країн Заходу, достатньою політичною привабливістю (комуністична ідеологія, авторитаризм, порушення прав людини та ін.), Китайська Народна Республіка в основу своєї політики «м'якої сили» поставила культурно-освітні інструменти, які значною мірою базуються на конфуціанстві.

КНР сьогодні входить у тридцятку найбільш впливових країн у глобальному рейтингу «м'якої сили», займаючи, згідно даних лондонського агенства «Portland», 27-ме місце (2019 р.) [12]. Якщо ж брати до уваги суто такі показники як культура та освіта, то Китай за ними посідає відповідно 8-ме та 17-те місця.

Слід відмітити, що в реалізації політики «м'якої сили» КНР ключову роль відіграють партійні та урядові структури, які формують її пріоритети та цілі, а також контролюють та фінансують діяльність більшості акторів [5, с. 101-102]. Тобто особливістю китайської «soft power» є виключення недержавних організацій з процесу впливу на вироблення її пріоритетів. Фактично всі актори, за винятком деяких приватних осіб і компаній, які виробляють кінцевий культурний продукт, мають стійкі зв'язки з державою або прямо входять в систему державних органів [5, с. 102]. Це деякою мірою веде до обмеження можливостей «м'якої сили» КНР, а дії її керівництва в цій сфері можуть розцінюватися міжнародною спільнотою як державна пропаганда.

Основним інструментом популяризації китайської мови за кордоном є створення і розвиток мережі Інститутів Конфуція, управління якими займається Канцелярія Міжнародної Ради китайської мови (Ханьбань),

що підпорядкована Міністерству освіти КНР [5, с. 104]. Користуючись досвідом Великобританії, Франції, Німеччини та Іспанії у просуванні своїх національних мов, з 2004 р. Китай розпочав власну програму шляхом створення вищезгаданих некомерційних установ [9].

Інститути Конфуція створюються в різних країнах на базі вищих навчальних закладів. Обов'язковою умовою їх появи є наявність вишупартнера з китайської сторони. Фахівці КНР надають організаційну, кадрову та методичну допомогу створеним структурам, але головним внеском є фінансова допомога з боку Ханьбань [1, с. 233]. Інститути Конфуція здебільшого діють при найбільш потужних ВНЗ тих чи інших країн, що дозволяє залучити до них кращих студентів – майбутню еліту, яка буде з повагою відноситися до Китаю.

Основними завданнями Інститутів Конфуція є: організація курсів китайської мови та культури; проведення наукових конференцій, присвячених Китаю; популяризація мови і культури КНР через різні конкурси та заходи; проведення кваліфікаційного тесту з китайської мови; підготовка і видання навчальної літератури з китайської мови; студентські та викладацькі стажування в Китаї, консультації щодо навчання в КНР [6, с. 155].

Об'єктами діяльності Інституту Конфуція є вихідці з Китаю, що проживають в інших країнах – хуацяо, а також представники інших народів, які цікавляться китайською культурою [4, с. 18-19]. Відповідно до відмінностей між ними Інститут Конфуція пропонує свої послуги. Слід додати, що хуацяо, зберігаючи свою культурну ідентичність в іноземному середовищі, роблять значний внесок у популяризацію китайської культури за кордоном.

Станом на 13 жовтня 2020 р. у різних регіонах світу функціонував 541 Інститут Конфуція: 187 в Європі, 138 в Америці, 135 в Азії, 61 в Африці та 20 в Океанії [9]. В Україні згадані установи сьогодні діють в 6-ти навчальних закладах: Київському національному університеті ім. Т.Шевченка, Київському національному лінгвістичному університеті, Луганському національному університеті ім. Т.Шевченка, Харківському національному університеті ім. В.Каразіна, Південноукраїнському національному педагогічному університеті ім. К.Ушинського та Вінницькому національному технічному університеті [9].

Аналогами Інститутів Конфуція є Класи Конфуція, що працюють в системі початкової та середньої освіти та створюються на базі загальноосвітніх шкіл.

У деяких країнах, зокрема в США, час від часу з'являються звинувачення на адресу Інститутів Конфуція в просуванні не стільки китайської мови та культури, скільки інтересів компартії та державної політики КНР [6, с. 156].

Одним із способів «м'якого» впливу є культурно-лінгвістичні проекти КНР, серед яких можна виділити міжнародний конкурс на знання китайської мови як іноземної «Міст китайської мови», «Літню школу», інтернет-клуб «Міст китайської мови», «Інститут Конфуція онлайн» та ін. Масштабність і системність даних проєктів, що знаходяться під контролем Міністерства освіти КНР, дозволяє констатувати їх ефективність і спрогнозувати зростання їхнього впливу в майбутньому [7, с. 19-20].

Значний внесок у справу популяризації китайської мови і культури вносить Видавництво літератури на іноземних мовах, яке щорічно випускає праці і біографії провідних політичних діячів, художні твори класиків і сучасників китайської літератури на 10-ти іноземних мовах [7, с. 20].

Іншими ефективними майданчиками поширення культурно-освітніх елементів «м'якої сили» є ЗМІ, зокрема електронні. Найбільш відомими серед них є Центральне телебачення Китаю, офіційне державне агентство Сінхуа, «Женьмінь жибао» та ін., які подають інформацію іноземними мовами [7, с. 20].

Просування традиційної культури Китаю здійснюється за допомогою проведення за межами країни численних фестивалів і форумів китайської культури, в яких беруть участь представники традиційних бойових мистецтв, китайського цирку, образотворчого мистецтва, поезії тощо. Дуже часто подібні заходи позиціонуються як акти публічної дипломатії, спрямовані на поліпшення знань народів один про одного, а також розширення і поглиблення добросусідських і дружніх відносин між ними [5, с. 106].

Що стосується сучасної популярної культури, то сьогодні Китай скоріше є споживачем її продукції: навіть образи і сюжети традиційної китайської культури використовуються зарубіжними конкурентами для їх «реекспорту» в КНР [5, с. 109]. Однак Китай сам використовує продукти зарубіжної культури для просування власної «м'якої сили», зокрема через присутність в західній кінопродукції китайських компаній-брендів [5, с. 110].

Одним з найбільш ефективних засобів «м'якої сили» КНР є освіта. На початку 2000-х рр. Китай виходить на новий рівень розвитку в цій сфері, що дозволило в рамках оновленої зовнішньополітичної стратегії включити освіту до переліку інструментів міжнародної діяльності [2, с. 90].

Ключовими елементами стратегії КНР у даному напрямі є: розвиток академічної мобільності; надання грантів китайським і закордонним студентам; реалізація спільних освітніх програм; допомога в підготовці кадрів різної кваліфікації; входження китайських вишів у світові освітні рейтинги; створення міжнародних організацій освітнього спрямування; заснування навчальних закладів за кордоном (Інститути Конфуція) [2, с. 90].

В результаті розвитку програм академічної мобільності кількість іноземних студентів у Китаї до 2014 р. досягла 377 054 чоловік. Цього було достатньо для того, щоб країна стала третім за величиною місцем навчання у світі, де освіту здобували 8 % студентів, що брали участь в глобальній міжнародній мобільності. [10].

За даними Міністерства освіти КНР, у 2018 р. в китайських вишах навчалось 492 185 іноземних студентів з 196 країн і регіонів. Майже 60 % із них приїхали з Азії (найбільше з Республіки Корея, Таїланду та Пакистану). Крім того, близько 63 тисячі студентів мали стипендії китайського уряду. [3].

У світовому рейтингу університетів 2020 р. лондонського журналу «Times Higher Education» провідні китайські виші Університет Цінхуа та Пекінський університет посідають відповідно 23-тє та 24-тє місця, а Гонконзький університет і Гонконзький університет науки та технології – 35-тє та 47-ме місця [13].

З метою підвищення інформованості щодо навчання в Китаї, за ініціативи Міністерства освіти КНР створена потужна інформаційна система CUCAS (China's University And College Admission System) [8], яка є офіційним онлайн-порталом для іноземних студентів, що хочуть навчатися в університетах та коледжах Китаю.

Отже, культурно-освітні засоби, які включають в себе національну традиційну культуру, мову та вищу освіту, є однією з основ китайської політики «м'якої сили». Результатом останньої є не тільки позитивний імідж КНР серед громадян багатьох країн, але й сприяння економічним і політичним інтересам Китаю у світі. У підсумку це створює умови для реалізації потенціалу міжнародного лідерства КНР. Зважаючи на останнє, Китай в майбутньому буде докладати все більше зусиль для розширення свого «м'якого» впливу.

Література:

1. Актамов И. Г., Бадмацыренов Т. Б. «Мягкая сила» Китая: образовательные стратегии внешнеполитического влияния. *Власть*. 2019. № 3. С. 231–236.
2. Антюхова Е. А. Фактор образования в «мягкой силе» США, Китая и ЕС: сравнительный анализ. *Сравнительная политика*. 2019. № 2. С. 86–98.
3. В 2018 году в Китае обучалось около 500 тыс. иностранных студентов. *Синьхуа Новости*. 2019. 13 апреля. URL: http://russian.news.cn/2019-04/13/c_137973888.htm (дата звернення: 13.10.2020).
4. Ван Шо. Институт Конфуция как инструмент культурной дипломатии Китая (2004–2017 гг.): автореф. дисс. ... канд. ист. наук / Российский университет дружбы народов. Москва, 2018. 29 с.

5. Михневич С. В. Панда на службе Дракона: основные направления и механизмы политики «мягкой силы» Китая. *Вестник Международных Организаций*. 2014. Т. 9. № 2. С. 95–129.

6. Мухаметов Р. С. Культурная дипломатия КНР: институты, инструменты и проблемы. *Известия Уральского федерального университета*. Серия 3. Общественные науки. 2019. Т. 14. № 4/194. С. 150–157.

7. Тарабарко К. А. Мягкая сила культуры Китая: концептуальное содержание и практики реализации: автореф. дисс. ... канд. филос. наук / Забайкальский государственный университет. Чита, 2017. 25 с.

8. China's University and College Admission System (CUCAS). URL: <https://www.cucas.cn/> (дата звернения: 14.10.2020).

9. Confucius Institute Headquarters (Hanban). About Confucius Institutes. URL: http://english.hanban.org/node_10971.htm (дата звернения: 13.10.2020).

10. Education and the exercise of soft power in China. *ICEF Monitor*. 2016. 13 Jan. URL: <https://monitor.icef.com/2016/01/education-and-the-exercise-of-soft-power-in-china/> (дата звернения: 13.10.2020).

11. Sayama O. China's Approach to Soft Power. Seeking a Balance between Nationalism, Legitimacy and International Influence. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Occasional Paper. London, 2016. 15 p.

12. The Soft Power 30. Overall Ranking 2019 by Portland. URL: <https://softpower30.com/> (дата звернения: 14.10.2020).

13. World University Rankings 2020. Times Higher Education. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats (дата звернения: 13.10.2020).